

ТОШКЕНТ

ОҚШОМИ

Ўзбекистон Компартияси Тошкент шаҳар комитети ва халқ депутатлари шаҳар Советининг органи

Газета 1988 йил 18 февраль

№ 40 (6.529)

1988 йил 18 февраль, пайшанба

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми тўғрисида ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

КПСС Марказий Комитетининг навбатдаги Пленуми 1988 йил 17 февраль кунини бошлади. Пленумни КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев очди. «Ўрта ва олий мактабни қайта қуриш қандай бораётганлиги ва уни амалга ошириш соҳасида партиянинг вазифалари тўғрисида»ги масала Пленум муҳокамасига қўйилди. Шу масала юзасидан КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси аъзоси, Марказий Комитет секретари Е. К. Лигачев доклад қилди.

Доклад юзасидан музокараларда КПСС Иркутск область комитетининг биринчи секретари В. И. Ситников, Украина Компартияси Полтава область комитетининг биринчи секретари Ф. Т. Моргунов, Пермь шаҳридаги «Ф. Э. Дзержинский» номида машинасозлик заводи» ишлаб чиқариш бирлашмасининг сўзловчиси Н. М. Ершова, ВЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи секретари В. И. Мироненко, халқ депутатлари Москва шаҳар Совети ижроия комитетининг раиси В. Т. Сайкин, СССР Фанлар академияси вице-президенти, СССР Фанлар академияси Сибирь бўлимининг

раиси В. А. Коптюг, Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари К. М. Багиров, Эстония Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари К. Г. Вайно, СССР олий ва ўрта махсус таълим министри Г. А. Ягодин, Украина ССР Олий Совети Президиумининг Раиси В. С. Шевченко, Қозоғистон ССР Министрлар Советининг Раиси Н. А. Назарбоев, СССР электрон саноати министри В. Г. Колесников, СССР Ёзувчилар союзи правленисининг раиси Г. М. Марков, КПСС Ленинград область комитетининг биринчи

секретари Ю. Ф. Соловьев, Белоруссия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Е. Е. Соколов, СССР ички ишлар министри А. В. Власов, Грузия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Д. И. Патишвили, СССР Фанлар академиясининг вице-президенти, М. В. Ломоносов номидаги Москва давлат университетининг ректори А. А. Логунов, КПСС Татаристон область комитетининг биринчи секретари Г. И. Усмонов ўртоқлар сўзга чиқдилар.

КПСС Марказий Комитети Пленуми 18 февраль кунини ўз иштини давом эттирди.

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ ПЛЕНУМИ

ЎРТА ВА ОЛИЙ МАКТАБНИ ҚАЙТА ҚУРИШ ҚАНДАЙ БОРАЁТГАНЛИГИ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШ СОҲАСИДА ПАРТИЯНИНГ ВАЗИФАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Марказий Комитетнинг бу- гунги Пленуми кун тартибига социалистик жамиятимиз- нинг сифат жиҳатдан янгила- шнинг энг муҳим масалалари- дан бири қўйилган. Бунда гап биз бошлаган халқ мао- рифи системаси ислохотини чуқурлаштириш тўғрисида бормоқда.

Хозир барча погоналар ва профиллардаги совет макта- бида 57 миллион ўқувчи ва студент савод чиқариб, махо- рат ўрганибди. Фан асос- ларини етгалмоқда. Статис- тика мана шундай. Мана шу рақам сифат тилига кўчирил- ганда эса, 1985 йил апрели- да бошланган жадаллашти- риш ва янгилашни, ижтимоий ўзгаришлар сиёсатини амал-

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари Е. К. ЛИГАЧЕВ доклади

га ошириш соҳасидаги иш- нинг анчагина қисмини яқин келажакда ўз зиммасига оли- диган авлод ҳозир айни синфларда ва дархоналар- да ўсиб, воғда етайтганини билдиради. Шу авлоднинг умумий таълим ва касб-кор тайёргарлиги қандай бўлади, у қандай дунёқараш ташу- нчаларини ва ахлоқий қад- риятларини уқиб олади — XXVII съездада қабул этилган

КПСС Программасининг ба- жарилиши, мамлакатнинг ке- лажак, социализм тақдирининг ўзи мана шунга боғлиқ. Қайта қуриш мактабга ҳам тааллуқлидир. Шу боисдан Марказий Комитет мактаб- миздаги ишларнинг аҳоли- ни, унинг истиқболларини катта сиёсат масаласи деб билади ва бутун партияни, бутун халқнинг диққат-эъти- борини шу масалага қаратиш

зарур, деб ҳисоблайди. Раҳбар органларда, партия активларида, кенг жамоатчи- лик доираларида халқ мао- рифи системасини жиддий ўзгартирмай туриб, бутун жамиятни шу соҳада етилган муаммолар сари буриб юбор- май туриб, бунёдкорликнинг юксак суръатларига эриша олмайми, кескин юксала ол- майми, деган равшан ташу- нча ҳосил бўлди.

жўнлаштириб ва юзаклаш- тириб юбориб. Ўз қадриятларини муроса- сизлик билан қаттиқ туриб ҳимоя қилувчи ҳақиқий со- циализм иш юритиш шаклла- ри ва усулларини етандар- лаштиришга, фикрлар, феъл- атворлар, хатти-ҳаракатлари бир қолига солишга мутла- қо қаршидир. Социализм кўпроқ бўлсин дегани — хил- ма-хиллик, ранг-баранг воқе- ларнинг ҳам билдиради. Бунда ҳақиқат буйруқ тар- зиде баён этилмайди, балки позициялар ва далил исбот- ларни ошқора ва ҳалол тақ- қослаш йўли билан демокра- тик воситалар орқали аниқ- ланади, социалистик прак- тикада текширилади.

Умумий таълим мактаби- ни жамиятимиз граждандари- нинг ўзлуксиз таълимий сис- темасидаги чинакам базавий бўлин тарзида қарор топи- рилиши биринчи гада таъ- лимлаш устун нуктаи назар- дир. Умумий таълим макта- би барча йигит ва қизларга сифатли ўрта маълумот бе- риши керак. Сўнгра уларга шахсий ва ижтимоий манфа- атларини, индвидуал майл- ларини ва тайёргарлик дара- жасини эътиборга олиб олий ўқув юртига ёки техникумга кириш, ҳунар-техника билим юртига бориб ўқиш ёки бево- сита ишлаб чиқаришнинг ўзиде касб-кор ўрганишни олган равишда танлаб олиш имкониятини бериш лозим.

Биздаги ҳунар-техника таълимий системаси ишчи кадрлар тайёрлайдиган ҳақи- қий маскан бўлиб қолди, де- ди сўнгра докладчи. Аммо замон талаблари юксаклиги- дан қараганда, ҳозирча у ишлаб чиқаришнинг ривож- ланишидан барибир орқода қолаётгани кўринади. Шу сабабли ҳунар-техника таъ- лимини асосан умумий ўрта таълим соҳасида йўлга қў- йиш эҳтиёжи вужудга кел- моқда.

қедаги миллионларча эмас, балки ўн миллионларча ки- шиларнинг малака жиҳат- дан доимо ўсishi учун имко- ният яратадиган ўқув мар- казларининг кенг шохоба- ларини, кўп қирралли сис- темасини вужудга келтириш- дан иборат. Бунинг устига кўпроқ одамларни жалб қи- лиш билангина чекланмас- дан, билим ва малакаларнинг сифат жиҳатдан ўсishiга эришилши лозим.

Маълумки, КПСС Марка- зий Комитети ва СССР Ми- нистрлар Совети бундай иш- ни умумдавлат кўламини жиддий қилиб қўйиш учун амалий тадбирларни белги- ладилар. Бунда гап узлук- сиз таълимнинг ҳамма то- монларини қамраб олади- диган системасини вужудга келтириш ҳақида бораётир. Бу система мактабгача тар- биани, умумий таълим тай- ёргарлигини, ҳунар таъли- минини, олий таълимни, ишчи ва мутахассислар билим- ларини доимо бойитишни ва уларнинг малака даражаси- ни оширишни узвий равиш- да бирлаштиради.

Докладчи халқ маорифи моддий таъминотининг аҳо- лини батафсил таҳлил қил- ди. Бу соҳада ўрта ва олий мактаб эҳтиёжларига умум- халқ эътиборини қаратиш йўли билангина янги сифат сари йўл очиб мумкин, де- ди у. Шунинг оқибатини олиш керакки, кейинги йилларда қўриқайтган тадбирларга қарамай мактабларнинг мо- ддий базаси замонавий талаб- лар нуктаи назаридан оғир аҳволда қолмоқда.

Умумий таълим мактаби- да синфлардаги ўқувчилар сонини белгиланган норма- тивларгача қамайитириш, олти ёшдан таълим бериш- га ўтишни тугаллаш, нураб қолган ва мактаб учун био- амаллаб мослаштирилган биналарни алмаштириш, шунингдек сменали машгу- лотларни, асосан тугатиш учун 1990—2000 йилларда 28 миллионга яқин ўқувчи ўрнини фойдаланишга топ- шириш керак, яъни ўқувчи ўрнини фойдаланишга топ- шириш шу беш йилликдаги (7,4 миллион ўрин) нисба- тан ўн унчинчи беш йиллик- да ҳам, ўн тўртинчи беш йилликда ҳам таъминан яқин баравар ортини лозим. Ана шу беш йилликлар мобай- лида мактабгача тарбия му- ассадларини қурилишини ҳар йил 4 миллион ўқувчи ўр- нини даражасида сақлаш за- рур. Маориф эҳтиёжларини қондириш — ўқув майдонла- рини норма даражасига кенгайтириш, шунингдек, олий ва ўрта махсус мактаб- нинг биринчи навбатдаги со- циал-маданий вазифаларини ҳал этиш учун капитал да- лаф сарфлашни таъминан ик- ки баравар кўпайитириш та- лаб қилинади.

(Давоми иккинчи бетда).

I. ХАЛҚ МАОРИФИНИ ЯНГИ СИФАТ ДАРАЖАСИГА КЎТАРАЙЛИК

Биз мактаб ишини, олий ва ўрта махсус таълимни ислох қилишга киришганли- гимиз жамиятнинг замон даъватига, қайта қуриш та- лабларига қонуниятли жава- бидир.

Босиб ўтилган босқичнинг ижобий яқунлари жумласига нимадирни қўйиш мумкин? Аввало, марказдаги ва жой- лардаги партия, совет, ҳўжа- лик органлари халқ маорифи масалаларининг бутун доира- си билан янада яқиндан шугуллана бошладилар. Таъ- лимнинг маъмуни ва усул- ларида, мактаб ўқувчилари- нинг меҳнат тарбиясида муайян ижобий ўзгаришлар рўй бермоқда. Олий мактаб- ни ишлаб чиқариш ва илм- фан билан боғлаш кучайти- рилмоқда. Мактабни пўл бил- таъминлаш практикасида ўзгаришлар рўй берди. Социал-маданий соҳага қол- ган-қутган малабани ажратиб тариздаги ёндашув ўтмишда қолмоқда. Маҳаллий орган- лар ва халқ ҳўжалиги тар- моқлари томонидан мактаб- нинг моддий эҳтиёжларига муносабат ўзгармоқда.

Хуллас, ислохот йиллари- да босиб ўтилган йўлни яқунлаганда, рўй бераётган ўзгаришларни пайкамаслик нотўғри бўлур эди. Бироқ КПСС XXVII съезида М. С. Горбачевнинг «Ислохотда кўзда тутилган тадбирларни амалга ошириш суратлари ва унинг қўлама ҳали бизни қаноатлантирмайди», деб чиқарган хулосаси актуал бў- либ турибди. Бу хулоса асо- сий масалалар — маорифнинг маъмунига, таълим ва тар- бианинг усулларига тааллуқ- лидир. Ҳозирча бу соҳадаги иш асосан силжиган бил- лан чекланмоқда. Ўрта ва олий мактабнинг ҳозирги аҳо- ли билан тобора бутун мамлакатни қамраб олаётган ўқувчиларнинг муҳити ўртаси- даги фарқ яққол кўриниб турибди. Одамлар бунини сез- моқдалар ва қаттиқ ташвиш- ланаётганликларини айтмоқ- далар.

Доклад қисқертириб босил- моқда.

Умумий таълим ва ҳунар мактаби ислохоти жуда кат- та қийинчиликларга дуч кел- моқда. 1985 йил апрелидан аввал бошланган мактаб ис- лохоти социал турмушнинг фақат бир соҳасида — мао- риф соҳасида ўзгаришлар қилиш йўлидаги уринишдан иборат эди. Бу ислохот ҳаъ- то бутун маорифни эмас, балки унинг бошлангич бос- қичини ўз ичига олган эди. Мамлакатдаги қайта қуриш соҳасида оғтирилган тақри- ба 100 миллионга яқин ража- да, ислохотда кўзда тутил- ган тадбирлар етарли эмас- лиги, унинг усуллар билан амалга оширишга инти- лиш бўлаётганлиги яққол кў- ринмоқда.

Биринчидан, ислохотнинг эволюцион характери партия бошлаган жамиятини қайта қуришнинг революцион мо- хиятига зид келиб қолди. Бунда келаятган муам- моларнинг асосий манбалари- дан бири мана шундан ибо- рат. Иккинчидан, ислохот кон- цепцияси мактабнинг ўз со- циал вазифасини бажариш- га экстенсив ёндашувларга қаратилган. Бу концепция умумий таълим мактабни юқори синф ўқувчиларига энг олдин ихтисослар бў- йича оммавий касб-кор ўрга- тишни авж олдиршга унда- ди. Бундай ёндашув айни ҳодимнинг билимдонлик дара- жаси ва сифатига бўлган талаблар тобора ошиб бора- ётган ҳозирги социал-иқти- содий реаликка зид бўлиб тушади.

Учинчидан, ислохотда халқ маорифи системасини чуқур демократизация программаси белгиланмаган. Эди, у мак- табни қайта қуриш жараёни- га бутун жамиятни жалб қи- лиш механизмларини вужуд- га келтириш билан мустаҳ- камланмаган эди.

Белгиланган ўзгаришлар- ни олға силжитиш соҳасида- ги таҳлилотилик ишнинг сустлиги ҳам мактабни қай- та қуришда «ниҳиллаш»га са- баб бўлди. Ислохотга раҳбар- лар қиладиган ягона мар- казнинг йўқлиги сезилиб

қолди. СССР Маориф ми- нистрлиги, Ҳунар-техника таълими давлат комитети томонидан мактабни бошқа- риш асосан бюрократик усулларда, эскирган рўхда олиб боришмоқда. Тармоқ министрликларининг ҳаммаси ҳам мактабнинг «валинеъ- мати» бўлиш психологияси- дан узил-кесил воз нечганла- ри йўқ.

Докладчи ўрта ва олий мактабни қайта қуриш да- вомида жамиятимизда давом этаётган кенг мунозарани таърифлаб, кўпгина амалий тақлифлар билан бирга, бир қатор номақбул позициялар ҳам айтилганини уқтириб ўтди.

Ҳўш, халқ маорифини амалий равишда қайта қу- ришнинг ижобий йўллари нимадирдан иборат? Аввало, умумий таълим ва ҳунар мактабни ислох қилиш йўл- йўриқларига тўз ўзгариш- лар киритиш учун асослар бор. Бу ўзгаришлар умуман жамиятни қайта қуриш мар- кураси ва тақрибасига мос бўлиб тушади. Принципиал жиҳатдан бу ўзгаришлар:

— малакали ишчи ва му- тахассис кадрларини барча со- ҳалар бўйича келгусида тай- ёрлаш учун беш таъризда умумий ўрта таълим кон- цепциясини шакллантириш ва амалга ошириш;

— ўрта, ҳунар ва олий мактабни кенг миқёсда тех- ника билан қайтадан тай- минлашни, халқ маорифи тармоқлари ривожини нор- матив асосда планлаштириш- га ва келгусида уларнинг қисман ўз харажатларини ўзи қоплаши учун шароит яратишга ўтишни;

усулларидан воз кечишни, ўқув юртлари коллективла- рининг мустақиллиги ва масъулиятини оширишни, уларга, шунингдек, халқ де- путатлари маҳаллий Совет- ларига ва территориал бош- қарув органларига имкони бориб кўпроқ ваколатлар бериб қўйишни; мамлакат- нинг барча ижтимоий кўчла- рини халқ маорифини янги- лаш ва ривожлантириш жа- раёнига демократия меха- низмлари орқали қўйишни; — педагог кадрлар тай- ёрлаш ва қайта тайёрлаш системасини тубдан қайта ўзгариштириш, халқ маорифи соҳасидаги илмий-тадқиқот ишларини ўрта ва олий мак- табни қайта қуриш вазифа- ларига мослаб қайтадан ташкил этишни белгилаб бериш лозим.

Бизнинг мактабимиз ягона мактаб бўлиб келганлиги ва шундай бўлиб қолгани шуб- ҳасиз. У гоёвий-тарбиявий йўналишни, ҳар бир кишига ўз қобилиятларини, ўз ик- тимоий бурчини намоён этиш учун тенг имкониятлар берадиган барчага баробар шарт майдончаси бўлиш маъносига эганадир.

Совет мактаби меҳнат мактаби эканлиги ва тобора кўпроқ даражада шундай мактаб бўлиб қолгани лозим- лиги шубҳасиздир. Яъни, у, ўз талабаларини кичик ёши- дан бошлаб коллектив бўлиб меҳнат қилишга ўргатиши, амалда меҳнатга ва меҳнат аҳлига зўр ҳурмат рўхда тарбиялаши лозим. Мактаб- даги меҳнат мақсадаги муво- фиқ, ижтимоий-фойдали меҳ- нат бўлиши мумкидир.

Мактабимиз политтехника мактаби бўлиб қолди, сама- рали равишда ривожлана олиши шубҳасиздир. Бу эса ўқувчиларни ишлаб чиқа- ришнинг барча асосий тар- моқлари билан назарияда ва практикада таништириш за- рурлигини билдиради.

Ягона меҳнат ва политтех- ника мактаби принципларига ҳамма қўйиладди. Аммо амал- да бу принципларни ақл бо- вар қилмайдиган даражада

Билим сифати биринчи ўринга чиқариб қўйилиши керак. Ҳозир бу мезон ик- кинчи даражада ўрнларга суриб юборилган. Ёшлар қи- лганин умумий мажбурий ўрта таълим билан қўйиш- лик ўқувчиларнинг ҳақиқий тайёргарлик даражаси ўрта- сидаги фарқ, яққол кўриниб турибди. Шу фарқни туга- тиш маориф системасидаги бутун вазиятни соғломлаш- тиришнинг энг муҳим шарт- ларидан бири бўлиб қолади.

Таълим-тарбия жараёнини қатъият билан интенсифика- ци, ўқув курсларини бир-бирига қўшиб предметлар — сонини қисқартириш, таълимни та- бақалаштириш, ўқувчилар- нинг мажбурий программалардан ташқари билимларини эгаллаштириш зарур. Хуллас, асосий диққат-эътибор ўқув- чиларнинг шахсий қобилият- ларини ривожлантиришга қар- атилиши лозим. Ҳозирги дунёда бу — мактаб иш- ни, шунингдек олий ўқув юртлари ишнини олға сил- житишнинг энг муҳим йўна- лишидир. Касб ўргатиш сис- темасини ташкил этиш ва со- сиз йўлга қўйиш тўғрисида- ги яна бир гоёт муҳим ма- сала ҳам шу билан боғлан- ган.

Умумий таълим сифатини

ошириш манфаатларини қў- лаб ўрта мактаб даргоҳида ўқувчиларга оммавий касб- кор ўргатишни давом этти- риш мақсада нақадар му- вофиқлигини яна бир бор пухта ўйлаб кўриш зарур. Бу соҳада катта умид қилиш учун асос йўқлигини тажри- ба кўрсатиб турибди. Шу са- бабли халқ ҳўжалиги учун ишчи кадрларнинг оммавий ҳунар тайёргарлиги вазифа- сини мактабимиз зиммасидан соқит қилишда ҳамда унга ўзининг бутун имкониятини йишларга умумий таълим ва меҳнат тарбияси беришнинг энг юксак сифатини таъмин- лашга қаратиш имкониятини яратишда мантиқ бор. Ша- роит бор жойларда мактаб ўқувчиларига касб-кор ўрга- тишни давом эттиравериш мумкин, албатта.

Сўнгра Е. К. Лигачев шу фикрини исботлайдиган сал- моқли далилларни келтириб, йигит ва қизларнинг му- айян бир қисми у ёки бу сабабларга қўра ўқишни уму- мий таълим мактабиде та- момай олмаслигини уқти- риб ўтди. Шунинг эътибори- олиб, ҳунар-техника билим юртларини сақлаб қолти- радиган мувофиқдир. Ўрта умумий таълим оломай қол- ган йигит ва қизлар бу ерда касб ўрганишлари, мустаҳ- кам педагогика базаси мав- жуд бўлган жойларда эса ўрта таълим ҳам олишлари мумкин.

Давр олий мактаб олди- га катта вазифалар қўяётир. Барча синфлар ва социал группалар, мамлакатдаги барча миллатлар ва элатлар- нинг маънавияларидан халқ

бериб турибди-ю, лекеми масалан, уша ничи конкомисьяларнинг фаолияти н турисиджа жула ош ва мажмакх гаппар ёзмокда.

Улуг Ватан урушинини катнашчиси, чиркилик экин шарваршунс Л. Кичик Киз Армия сафлариджа, партизат отрядлари ва подполье фашизмга карши жанг киз крим таратларининг сг со тургунсиджа аниг маълумотлотл ханузгача йигилмагани чи ётлон этилмагани тургунсиджа да алам билан гаппиди. И. С. далистик Ватан учун н кил булган кулпига кармахан монларинг номлари халчалли ча маълум эмас. Шунунда хотира китобини тузиш ш рак Бу китоб ёшларни ш ватанпарварлигичи ва таргационализмс рухиджа та бияловни кудратли вососи бўлиб кулур.

Кайта куриш даври к ке ва тўла ошкоралини тақкасг этида, деб таъкидланди и шарашувда. Хамма — жа хат энг огир ботадиган масасда, ларни хам ошк мухокамас килиш вазиятидагина ул улс ни хал этиш учун замин яч ятилиш мумкин.

(ЎТАГ)П

